

Duâ-i Nebevî: Cevşenü'l-Kebir

Cevşen, Farsça kökenli bir kelime olup, “bir tür zırh, savaş elbisesi” manasına gelmektedir. Terim manası Şii kaynaklarında Ehl-i Beyt tarikiyle Hz. Peygambere isnat edilip, Cevşen-i Kebir ve Cevşen-i Sagir olarak bilinen, metinleri birbirinden farklı iki duâyı ifade eder. Ancak Cevşen-i Kebir daha meşhurdur ve “Cevşen” denilince ilk akla gelen Cevşen-i Kebir’dir. Cevşen-i Kebir Musa el-Kazım-Cafer es-Sadık-Muhammed el-Bakır-Zeynelabidin-Hz. Hüseyin ve Hz. Ali tarikiyle Hz. Peygamber’e isnat edilir.

Cevşenü'l-Kebir ismindeki duâ Peygamber Efendimize, Uhud Harbi esnasında Cebrail (a.s) tarafından getirilmiştir. Cebrail Hz. Muhammed’e (s.a.v.): “Üzerindeki zırhı çıkar ve bu duâyı oku. Bu duâyı üzerinde taşırsan ve okursan zırhtan daha büyük tesiri vardır.” demiştir. Peygamber Efendimiz duânın tesirinin sadece kendine mi mahsus, yoksa ümmete de şamil mi olduğunu sorunca, Cebrail (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Ya Resulullah, bu duâ Cenab-ı Allah’ın sana ve ümmetine bir hediyesidir. Bunun sevabını Allah’tan başka kimse takdir edemez.” (Ahmed Ziyaeddin Efendi, Mecmuatü'l Ahzab, İstanbul 1298 R, s. 231-261.)

Cevşen-i Kebir duâsı 100 bölümden oluşur. Her bölümde Allah’ın isim ve sıfatlarıyla tavsif edildiği 10 parça bulunur. Her bölümün sonunda Allah’ın aczden ve şerikten münezze olduğunu ifade eden ve cehennem ateşinden Allah’a sığınılan duâ yer alır (Sen bütün kusurlardan, aczden ve şerikten mukaddessin. Senden başka ilah yok ki, bize meded etsin. Aman diliyoruz. Bizi azap ateşinden ve cehennemden halas et!). duânın geneline bakıldığında Allah’ın isim ve sıfatlarının sıkça tekrarlandığı ve Rabb’e onun isimleriyle yönelindiği görülür. İstiaze, yani ateşten ve azaptan Allah’a sığınma da Cevşen’de önemli yer tutar.

Cevşen Duâdır

Kelime manası zırh olan Cevşen, her şeyden önce bir duâdır. Bu duâ Hz. Peygamberden günümüze kadar ulaşmıştır. Bu özelliği ona, özel bir anlam katar: duâ-i Nebevî. Cevşen’in hangi amaç ve maksatla okunması gerektiği hakkında bazı tespitler yapabilmek için, öncelikle duânın ne manaya geldiği, insanın niçin duâyı ihtiyacı olduğu ve insana, “duânız olmasaydı ne ehemmiyetiniz vardı” (Furkan Suresi; 77.) denilmesindeki sırrı belirlemek gerekmektedir. Ayrıca bu duânın sahibi olan Resul-i Ekrem’in (asm.) ubudiyet yönü hakkında bazı noktaların aydınlatılması gerekmektedir. Zira Cevşen, münacaat olması dolayısıyla Resulullah’ın ubudiyet yönüyle daha ziyade alakadardır.

Duâyı nedense hep arzu ve isteklerimizin yerine gelmesi için bir “araç” olarak görürüz. Bu kısır bakış açısı Said Nursi’nin “ubudiyetin ruhu” olarak adlandırdığı ve gizli hazine olan bir çok duâdan yeterince istifade edemememizi netice vermektedir. Cevşenü’l-Kebir duâsı da böyle gizli hazinelerden birisidir. Risâle-i Nur müellifi Risâle-i Nur’u, “Kur’ân’dan tereşşuh eden ve bir cihette Cevşen’den feyiz alan ve tevellüd eden” şeklinde tarif ederken, hiç şüphesiz Cevşen’in manevi önemine de dikkat çekmek istemiştir. Genellikle tevhid konusunun işlendiği Risâlelerde Cevşen’den aldığı dersin onun marifetine genişlik kattığını, yani itikadının kuvvetlenmesini sağladığını ifade eder. Kastamonu Lahikası’nda Cevşen’in kâinatı baştan başa nurlandırdığı, zulûmat karanlıklarını dağıttığı, gafletleri, tabiatları parça parça ettiği ifade edilir. “Ehl-i dalaletin boğulduğu en son ve en geniş kâinat perdelerinin arkasında envar-ı tevhidi gösteriyor” diye tanımlar Cevşen’i. Risâle-i Nur’un önemli parçalarından birisi olan “Münacaat Risâlesi” şu sözlerle bitirilir: “Kur’ân’dan ve Cevşenü’l-Kebir’den aldığım bu dersimi, bir ibadet-i tefekkürîye olarak Rabb-i Rahimimin dergahına arz etmekte kusur etmişsem, kusurumun affı için Kur’ân’ı ve Cevşenü’l-Kebir’i şefaathî ederek rahmetinden affımı niyaz ediyorum.” Said Nursi’nin Cevşen’e neden bu kadar ehemmiyet verdiğini doğrudan işlediği bir Risâlesi yoktur. Ancak kesin olan bir vakıa vardır ki; Said Nursi Cevşen’den azami derecede faydalanmış ve Cevşen, Risâlelerin yazılmasında da faydalanılan bir eser olmuştur. Münacaat adlı eserin son kısmındaki sözler Bediüzzaman’ın tefekküründe Cevşen’in fevkalade önemli bir yere sahip olduğunu ispatlar. Zira münacaat tefekkürî bir eserdir ve Bediüzzaman bu eserini Kur’ân’dan ve münacaat-ı nebeviye olan Cevşen’den aldığını söyler. On Beşinci Şua adlı eserinde Cevşen’i, “bin bir esma-i İlâhîyeye sarıhan ve işareten bakan ve bir cihette Kur’ân’dan çıkan bir harika münacaat...” şeklinde tarif eder. Risâle-i Nur’u okuyanlar Cevşen meali ile Risâle-i Nur’u karşılaştırırlarsa bazı benzerlikleri fark edeceklerdir. Risâle-i Nur’da ve Cevşenü’l-Kebir’de kullanılan esma-i İlâhîye, acz ve fakr konusundaki yaklaşımlar hep benzer özellik taşır. Bu öyle bir benzerliktir ki, sanki aynı kaynaktan çıkmış gibi bir izlenim verir okuyucuya. Daha doğru bir ifade ile Cevşen’in ve Risâle-i Nur’un Kur’ân’dan faydalanılarak ortaya çıktığı aşikare görülür. Risâle-i Nur’da işlenen konular ile Cevşen’de işlenen konular arasında benzerlik olduğu gibi Risâle-i Nur’un konuyu işleyiş tarzı ile Cevşen’deki Allah’a yöneliş tarzı arasında da benzerlikler vardır. Bu benzerlikler şüphesiz en fazla esma-i İlâhîyenin sıklıkla işlenmesinde görülür. Hem Risâleler’de, hem de Cevşen’de esma-i İlâhîye sanki bir can simidi gibidir. Cevşen de esma-i İlâhîye olmadan düşünülemez, Risâle-i Nur’da.

Said Nursi, Cevşen’de Allah’ın çok isimlerle tavsif edilmesini ve çok isimleriyle duâ edilmesini 24. Söz’de şöyle açıklar: “Çok esmaya mazhar ve çok vazifelerle mükellef ve çok düşmanlara müptela olan insan, münacaatında, istiazesinde çok isimleri zikreder. Nasıl ki, nev-i insanın medar-ı fahri ve elhak en hakiki insan-ı kamil olan Muhammed-i Arabi (a.s.m) Cevşenü’l-Kebir namındaki münacaatında bin bir ismiyle duâ ediyor, ateşten istiaze ediyor.” Cevşenü’l-Kebir duâsı Hz. Peygamberin marifetullahta erişilmez olduğunun adeta tek başına ispatıdır. duâyâ bakan birisi eşsiz bir esma-i İlâhîye iklimini farkederek ve ihlas, samimiyet, marifet-i İlâhîye ve tevazuun duâyâ baştan sona sindiğini hisseder. Said Nursi, bunu şöyle anlatır: “...hem binler duâ ve münacaatlarından Cevşenü’l-Kebir ile, öyle bir marifet-i Rabbaniye ile, öyle bir derecede Rabb’ini tavsif ediyor ki, o zamandan beri gelen ehl-i marifet ve ehl-i velayet, telahuk-u efkarla beraber, ne o mertebe-i marifete ve ne de o derece-i tavsife yetişememeleri gösteriyor ki, duâda dahi onun misli yoktur. Risâle-i Münacaat’ın başında Cevşenü’l-Kebir’in doksan dokuz fıkrasından bir fıkrasının kısacık bir mealinin beyan edildiği yere bakan adam, ‘Cevşen’in dahi misli yoktur’ diyecektir.” İslâm inancında Hz. Peygamberin itikadının en zirvede olması ne kadar kesin bir gerçek ise Hz. Peygamberin duâsının da zirvede olması o kadar gerçektir. Cevşen’le muhatap olunurken bu azim münacaatın ancak marifette, itikadda, cesaretle, sabırda, ihlasta, tevazuda eşsiz bir şahsiyete ait olabileceği hemen hisseder. Adeta duânın sınırlarının çizildiği bu duâda baştan sona Esma-i Hüsnâ ile Allah’a yalvarılarak, insanın fakrı, aczi, iktidarsızlığı göz önüne serilir ve insanın her an inayete muhtaç olduğu kabullenilir. İnsanın teneffüs etmesinin ancak vahdette mümkün olduğu, esbaba takılmanın insanı sürekli rahatsız edeceği itiraf olunur.

Duâ Nedir?

İslâm inancında duâ ubudiyetin, yani kulluğun ruhudur. Kâinatta sınırlar Allah tarafından çizilmiştir ve insan bu sınırlar içerisinde çevresini, kendisini ve muhatap olduğu yenilikleri anlamlandırmaya uğraşmaktadır. Bu muazzam seyahatinde zaman zaman bunalım geçirebilmekte, kâinattaki her şeyi kendine düşman telakki edebilmektedir. Bazen de tüm kâinat ona dost olur ve kâinatta bulunmaktan dolayı müthiş bir rahatlık hisseder. Bu yolculuğunda tüm kâinata hükmeden ve insanın her türlü ihtiyacını yerine getirebilen bir varlığa ihtiyaç duyar. Bu öyle bir varlıktır ki, büyük küçük diye bir ayrım onun için geçerli olmaz. Böyle bir varlığın mevcudiyeti ve tüm kâinata hükmünün geçtiği, en azından insanın vicdanında hissedebileceği kadar gerçektir. Said Nursi “duâ”yı kâinatın yaratılış sebeplerinden birisi olarak sayar. Buna göre başta

nev-i beşer ve onun başında alem-i islâm ve onun başında Muhammed-i Arabî'nin (a.s.m) muazzam duâsı bir sebep-i hilkat-i alemdir. Yani Hz. Peygamberin saadet-i ebediyeyi talep etmesi, esmaya mazhar olmayı şiddetle talep etmesi kâinatın yaratılış sebebi olmuştur. duâ, başlı başına bir ibadettir. İnsan duâ ettiği zaman aczini, fakrını derk eder ve bunu Allah'a ilan eder. Bu, bir bakıma istiğfardır. Zira insan hiçbir şeye tek başına malik olamayacağını, her şart altında Allah'ın tevfikine ihtiyacı olduğunu duâ ile haykırır.

İslâm inancında duâ ile ifade edilen yalnızca ellerin açılıp Allah'a meramın anlatılması da değildir. Varlıkların sahip olduğu potansiyel, onların bir nevi duâsıdır. Sözelimi bir tohumun özellikleri onun neşv ü nema bulması için bir duâdır. Yine mevcudatın yaşamak için gerekli şartları—gayr-i şüuri de olsa—talep etmeleri yine duâdır. Şuursuz bir ağacın suya şiddetli ihtiyaç duyması, onun duâsıdır. Bir de zişuurlara mahsus duâ vardır. Bu duâ fiili ve kavli duâ olmak üzere ikiye ayrılır.

Fiili duâ kâinattaki şartlara müraat ederek neticeyi Allah'tan beklemeyi ifade eder. Mesela, “çift sürmek fiili bir duâdır. Rızık topraktan değil, belki toprak hazine-i rahmetin bir kapısıdır ki, rahmetin kapısı olan toprağı saban ile çalar.” Sebepleri ihmal etmeden, kişinin üzerine düşen tüm görevleri yerine getirip, neticeyi Allah'tan talep etmesi fiili duâyı ifade eder.

Kavli duâ ise insana mahsustur. Kavli duâ insanın aczini, fakrını derk ettiği ve arzu ve isteklerine kendi başına gücünün yetmediğini anlamasını ve Rabb'ine yönelmesini ifade eder. Kavli duâ, bu yönüyle kulluğun itirafıdır ve Allah'ın kudretini kabullenmedir. Bu yönü onu başlı başına ibadet yapmaktadır. Cevşenü'l-Kebir duâsı da bu haykırmaların zirvesidir. Bu duâda baştan sona Esmâ-i Hüsnâ ile Allah'a duâ edilmekte, insanın aczi karşısında Allah'ın kudreti ön plana çıkarılmakta, günahlar karşısında Allah'ın rahmet ve şefkati hatırlatılmakta, insanın cehaleti ve olayları anlamlandıramaması vakası karşısında Allah'ın engin ve mutlak ilmi ifade edilmektedir. Aslında Cevşenü'l-Kebir bu yönüyle alışıldık duâ kalıplarını fazlasıyla aşmış ve insan için bir hayat rehberi olmuştur. Daha doğru bir ifadeyle Kur'ân'ın öngördüğü kâinat modelini ve insan gerçeğini Cevşen şerh etmiştir.

Cevşen hakkındaki rivayetlerde Cevşen'i okuyan veya üzerinde taşıyan kimseye yangın, sel, deprem gibi afetlerin zarar veremeyeceği ve bu insanların tüm isteklerinin yerine getirileceğini ifade eden inançlara rastlanılır. Ayrıca sevap noktasında Cevşen okuyan kimseye “Bedir şehitleri” kadar sevap verileceği, Cevşen'i kefeninin üzerine yazan kimseye kabir azabının verilmeyeceği ve Cevşen'i okuyan kimsenin 4 semavi kitabı okumuş kadar sevap alacağı ifade edilir. Bu rivayetlerin sahihliğinden şüphe etmemekle beraber buradaki ölçülerin iyi şekilde belirlenmesi ve duânın karşılığında vaad edilen mükafatların ne manaya geldiğinin belirlenmesi gerektiğini düşünüyoruz. Said Nursi, Emirdağ Lahikası adlı eserinde bir talebesi ile bu ve benzeri rivayetlerde bahsedilen vaad ve mükafatların sıhhati hakkında yazılan bir mektubuna yer vermiştir. Söz konusu mektupta, Said Nursi'nin talebesi, pek dindar olmayan insanlarla karşılaşmış ve onlardan bu rivayetlerin akla ve mantığa uymadığına dair bazı sözler duymuştur. Bu rivayetlerde Cevşen okuyana Kur'ân okumak kadar sevap verileceği, göklerdeki büyük melekelerin duâ sahibini gördükçe kürsülerinden inip, ona pek büyük bir tevazu ile hürmet edeceği ifade edilir. Talebesi bu rivayetler hakkında yapmış olduğu münakaşadan sonra bunların sıhhatinden şüpheye düşmüş ve meseleyi Said Nursi'ye sormuştur. Said Nursi verdiği cevapta, öncelikle Hz. Peygamberin ism-i Azamâ mazhar olduğunu ve kâinatın en mükemmel meyvesi olduğunu, yani kâinattan beklenen tüm neticenin Hz. Peygamberde mevcut olduğunu ifade eder.

Hz Peygamberin kulluk yönünü anlatmasının nedeni Cevşenü'l-Kebir duâsının Hz. Peygamberin kulluk yönüyle (ubudiyet-i Muhammediye) alakadar olduğu ve Hz. Peygamberin ubudiyetinin mertebesiyle beraber Cevşen'in değerlendirilmesi gerektiğini belirtmek içindir. Cevşenü'l-Kebir, Hz. Peygamberin duâsı olduğu için ve bu duânın Hz. Peygamberin marifetinin, itikadının ve imanının bir görünümü olduğu için söz konusu faziletlerin Hz. Peygamberin kendi okuduğu Cevşen için geçerli olduğunu belirtir. Yani söz konusu faziletler Cevşen'de mevcut olmakla beraber, bu faziletlerin ancak Hz. Peygamberin sahip olduğu marifetle birleşmesi halinde mümkün olduğunu anlatır. Bir başka deyişle söz konusu mükafatlar, Hz. Peygamberin marifetiyle okumuş olduğu Cevşen'e verilir ve bu mükafatlar azami hatlardır. Bu mükafatlardan ümmet mahrum edilmemiştir. Marifet yolu kapalı olmadığı için her Müslüman'ın da o mükafatları alması mümkündür. Said Nursi, söz konusu mükafatların belli şartlar halinde verileceğini belirtir ve yalnız okumanın kafi gelmeyeceğini belirtir. Sadece okuma kafi gelseydi muvazene-i ahkâmın bozulacağını söyler ve bunun farzlara ilişeceğini belirtir.

Mesela, ibadetlerin sıhhati için mutlaka bulunması gereken “ihlas”a sahip olmayan veya farz ibadetleri yerine getirmeyen bir şahsın, Cevşen okuyarak Kur’ân kadar sevap alması pek mümkün olmasa gerektir. Zira bu, İslâm’da her insanın ifa etmesi gereken farzların karşısında nafil ibadet olarak adlandırılabilir Cevşen’in farz ibadetin üzerine çıkmasını ifade eder. Bu da İslâmi hükümlerin, yani ahkam-ı şeriatın dengesini bozar. Cevabının ikinci bölümünde Said Nursi, Cevşen hakkındaki rivayetlerin Hz. Peygambere baktığı zaman mübalağadan münezzehe olduğunu belirtir. Ayrıca rivayette bahsedilen faziletlerin Cevşen içerisindeki Esmâ-i Hüsnâ’nın hakikatlerine baktığı zaman kesinlikle mübalağa olmadığını, tam tersine o Esmâ-i Hüsnâ’nın sözkonusu mükafatlara sebep olabilecek kadar geniş ve esrarlı olduğunu belirtir. Hz. Peygamberin sözkonusu duânın feyzinin ve faziletinin nihayetsizliğini göstermek için ve duâyâ olan teşviki arttırmak için müphem ve mutlak (sınır altına alınmamış) bıraktığını ifade eder. Sözkonusu rivayetlerin zamanın geçmesiyle kazîye-i mümkün ve mutlakının (gerçekleşmesi imkan dahilinde olan fakat bazı şartlara ihtiyaç duyan) bilfiil vaki ve külliye telakki edilmesinin yanlış olduğunu anlatır. Yani rivayetlerdeki mükafatların gerçekleşebilmesi için belli başlı şartlara ihtiyaç vardır. Bu asgari şartlar yerine gelmeden söz konusu mükafatların elde edilebilmesi de pek mümkün gözükmemektedir.

20. yüzyıl insanının önemli problemlerinden birisi duâyâ ve ibadetlere yanlış mana yüklemektir. Maalesef duâ ve ibadetler, dünyevi netice ve manfaat umularak yapılabilmekte, bu da ibadette mutlaka bulunması gereken “ihlas”ı ortadan kaldırmaktadır. Said Nursi 17. Lem’a’da (13. Nota), duâ ve ibadetlerde önemli noktalara işaret etmektedir: “Ubudiyet, emr-i İlâhîye ve rıza-yı İlâhîye bakar.” diyerek başlar konuya. Ubudiyetin asıl sebebinin emr-i İlâhî olduğunu ve bunun neticesinin rıza-yı İlâhîyi kazanmak olacağını söyler. Ayrıca ubudiyetin meyvesinin uhrevî olduğunu belirterek, ibadetlerden dünyevi fayda ummanın yanlışlığını belirtir. Dünyaya ait netice ve faydaların ubudiyetin yapılmasına neden olmaması gerektiğini anlatır. Böyle bir tavrın ibadeti akim bırakacağını belirtir. Bu ince ayrımı fark etmeyenlerin Evrad-ı Kudsiye-i Şah-ı Nakşibendi, Cevşenü’l-Kebir gibi duâları dünyevi maksat gözeterek okuduklarını, bu yüzden bu muazzam duâlardan beklenebilecek olan faydaları göremeyeceklerini belirtir. duâlardan dünyevi fayda ummanın ihlâsa ve ubudiyete aykırı olduğunu belirtir. Bunu şöyle ifade eder: “...o faydalar, o evradların illeti (asıl sebebi) olamaz ve ondan, onlar kasten ve bizzat istenilmeyecek. Çünkü onlar fazlî bir surette, o halis virde talepsiz terettüp eder. Onları talep etse, ihlâsî bir derece bozulur. Belki ubudiyetten çıkar ve kıymetten düşer.” Zayıf itikadlı insanların bir müşevvik ve müreccih muhtaç olmasından dolayı bu tür duâları faziletlerini düşünerek okumalarının ise zarar vermeyeceğini söyler. Ancak okuma sırf rıza-yı İlâhî için yapılmalıdır. Bu muazzam hazineyi dünyevi menfaat beklemenin hem duânın mana ve ehemmiyetine hem de duânın sahibi olan şeref-i benî Adem’e saygısızlık olacağı unutulmamalıdır. Cevşen’in layık olduğu tarzda okunması da ancak ve ancak çok sağlam bir tahkikle mümkündür. Bir başka deyişle Cevşen’in okunma tarzı ve okunurken hissedilen anlam ve beklenen netice, kişinin tahkik derecesiyle doğru orantılıdır. Bu yüzden tahkik arttığı ölçüde Cevşen’den alınacak feyz ve çıkarılacak anlam da artacaktır. Tersten düşünülürse tahkikin artması için Cevşen’i doğru okumak gerektiği sonucuna ulaşılabilir.

Küçük, büyük, yaşlı, genç, dindar ve hatta dinde hassas olmayan birçok insanın bile boynunda gördüğümüz Cevşen’i Türkiye Müslümanlarına Said Nursi tanıtmış ve muazzam duâ-i nebeviyi talebelerine de tavsiye etmiştir. Risâlelerde Cevşen okuyana şu kadar mükafat, şu kadar sevap... verilir tarzında bir metod takip etmemiş Cevşen’in niçin ve nasıl okunması gerektiği hakkında bazı ipuçları vermiştir. Bir bakıma Cevşen sahip olduğu muazzam değerini Risâle-i Nur’un kazandırdığı bakış açısıyla ispatlamıştır. Cevşen’in maddî isteklerin çok çok üstünde manevî değer taşıdığını anlayabilmek için de marifetullahta terakki şarttır. Yoksa hazine gizlenmeye devam edecektir.

Cevşen okumak ve dinlemek için;

<http://www.yeniasya.com.tr/cevsen/#page/240>

<http://www.cevsen.de>